

בעצתך תנחני

גליון שבועי להתבוננות בפרשת השבוע ועבודת ה'

צידוק הדין

האסון האיום

עדיין הדם תוסס. רק היום נקברו אחרוני ההרוגים באסון הנורא במירון. הלב ממאן לעכל, מסרב לקבל את המציאות הנוראה.

בלוויה של מרן הגר"ש וואזנר נהרג אדם אחד מצפיפות, ועוד חדשים רבים אחר כך עדיין דובר על כך. כאן נהרגו בחטף ארבעים וארבעה אנשים! זה מספר בלתי נתפס, טרגדיה בלתי ניתנת לעיכול.

וכולנו מכירים את ההרוגים. הקב"ה קטף אותם מכל העדות והחוגים, מכל הערים, מכל מקום. כולם צעירים פורחים, במיטב שנותיהם, בשיא ימי עלומם. אברכים צעירים, בחורים באמצע פריחתם, ילדים מתוקים. כמה כואב! !

כיצד מצדיקים את הדין על אסון איום כזה?

איך מקבלים אותו, איך ממשיכים הלאה?

איוב וחבריו

איוב היה אדם צדיק, צדיק מושלם, עד כדי כך שהקב"ה בכבודו ובעצמו אומר אל השטן: "השמת ליבך אל עבדי איוב, כי אין כמוהו בכל הארץ? איש תם וישר, ירא אלוקים וסר מרע!".

ויהי היום, ואיוב קיבל בגזירת שמים יסורים שאין לתארם. תחילה איבד את כל רכושו, אחר כך את כל ילדיו, ואחר כך נחלה במכות אנושות בכל חלקי גופו. חבריו של איוב באים לנחמו, והם לא מצליחים להוציא הגה מפייהם.

"וישאו את עיניהם מרחוק ולא היכרוהו, וישאו קולם ויבכו, ויקרעו איש מעילו ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה. וישבו איתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות, ואין דובר אליו דבר, כי ראו כי גדל הכאב מאוד". (פרק ב).

אחרי כן איוב התחיל לחרף ולגדף כלפי שמיא. "מה עשיתי לו? הייתי כל כך מושלם, למה הוא עשה לי את זה?"

חבריו של איוב התקוממו מול המילים החמורות, והתחילו להצדיק דין שמים. "אין ספק שהקב"ה עושה את כל פעולותיו בצדק ובישר. אם נענשת – בהכרח יש לך חטאים!" כך הם טענו שוב ושוב, ואיוב לא הסכים. הוא התקומם והזדעק למולם: "זה לא נכון! לא חטאתי! יש לי קבלות מכל מוסדות החסד! יש לי הוראות קבע לכל קופות הצדקה!"

בשלב מסוים הוא אומר לרעיו: גם אני הייתי מדבר כמוכם, אילו הייתי במקומכם. אילו אתם הייתם הסובלים – לא היתה לי בעיה לומר לכם "הכל כפרת עוונות". אבל כשאני הוא הסובל – אהה! אני רוצה הסבר מובן, לא אמירות של אמונה כביכול, שאינן פותרות לי מאומה מהכאב!

"שמעתי כאלה רבות, מנחמי עמל כולכם! הקץ לדברי רוח? או – מה ימריצך כי תענה? (כלומר: מה דוחף אותך לדבר כשאינן לך באמת תשובה?) גם אנכי ככם אדברה לו יש את נפשכם תחת נפשי, (כלומר - גם אני הייתי מדבר כמותכם לו הייתי במקומכם), אחבירה עליכם במילים ואניעה עליכם כמו ראשי". (טז, ב - ד).

בסופו של דבר השתתקו כל חבריו של איוב. ואז הופיע אליהוא, אמר מה שאמר, ואיכשהו דבריו כן התקבלו באזני איוב. לאחר מכן איוב מבקש את סליחתו של הקב"ה, הקב"ה סולח לו ומקבל את תשובתו.

לכאורה הסיפור אמור להסתיים כאן. אבל לא.

"לא דברתם אלי נכונה!"

בנקודה זו פונה הקב"ה לחבריו של איוב במשפט שנראה חסר פשר:

"ויהי אחר דבר ה' את הדברים האלה אל איוב, ויאמר ה' אל אליפז התימני: חרה אפי בכך ובשני רעיך, כי לא דיברתם אלי נכונה כעבדי איוב!". (מב ז).

על מה יצא הקצף עליהם? ואם כבר הקב"ה כועס על מישהו בסיפור הזה – למה לא על איוב? הלוא הוא זה שהטיח דברים כלפי שמיא, והם אלה שהצדיקו דין שמים!

הגמרא (ב"ב טז): מבארת שעל איוב לא היתה טענה על כך שהטיח דברים חמורים כלפי מעלה, משום שאין אדם נתפס על צערו.

אבל על מה היתה הטענה על חברי איוב? הלא הם ניסו להצדיק את ה' בכל מאודם! במשנה במסכת בבא מציעא פרק ד' מבואר שהם נכשלו באונאת דברים, כי אין לומר לאדם סובל "היסורים באים עליך בגלל עוונותיך". אבל מהמשמעות של הפסוקים כאן נראה שהטענה עליהם לא היתה רק מבחינת הפגיעה באיוב, אלא גם כלפי הקב"ה: "כי לא דיברתם אלי נכונה".

במה הם דיברו שלא כהוגן?

שכר ועונש – האומנם זה עונה על השאלה?

הקב"ה מנהל את העולם במערכת של שכר ועונש. שכר ועונש זה נשמע דבר הגיוני ומתקבל על הדעת. למה לא? עשית עבירה – תשלם את המחיר! הגיוני לחלוטין.

אבל האם באמת זה הגיוני? עונשי שמים ניתנים להבנה כאשר העונש הוא פרופורציונאלי, לפי הבנתנו. אבל כאשר העונש הוא חמור, כואב, מטלטל ונוקב עד תהום – באמת אין לנו כלים להבין אותו!

כאשר אדם נמצא מרחוק, ואין לו טיפת הזדהות עם הסובלים – אין לו בעיה להפטיר בנושלותיות "הכל משמים, יש דין ויש דיין". אבל כאשר אדם קצת מזדהה, קצת מרגיש את הכאב – הוא לא מסוגל להפטיר כך וללכת הלאה.

מי שראה תמונות מזירת האסון, מי ששמע אנשים צורחים בהיסטריה משוגעת כשהם משועים לטיפת אור, מי שמכיר מקרוב את אחד ההרוגים או אי מי מהמשפחות השכולות – אם לב בשר לו, הוא לא יכול להסתפק בתשובה כזו. כי הכאב של המכה תוסס, הדם מבעבע. ומי שלא מרגיש כך – שינסה לדמיין את עצמו במקומם, ולו לרגע אחד.

זה בעצם מה שאומר איוב לרעיו: אתם לא באמת מצדיקים דין שמים. אתם משלמים לקב"ה מס שפתים כי אתם רוצים לצאת בסדר כלפיו. אבל אני מרגיש את הכאב החותך, ואני רואה שהתשובות שלכם לא מספקות שום מענה אמיתי! אני שואל: איפה הקב"ה?

כאן בא אליהוא עם תשובתו. והתשובה שלו יורדת ונוקבת עד תהום.

עולם המושגים של הקב"ה

אליהוא לא מנסה להמעיט מגודל הכאב של איוב. הוא מזדהה איתו, הוא מבין לליבו. אבל הוא אומר משהו אחר לגמרי.

התשובה האמיתית על ההגיון שבעונשי שמים לא נמצאת בעולם שלנו. היא נמצאת בעולם המושגים של הקב"ה, כביכול.

הקב"ה מנהל את העולם לפי הבנתו האמיתית, הגבוהה מעל לכל גבוה. אנחנו מקבלים את ההנהגה שלו ורואים את תוצאותיה. אבל להבין אותה באמת – אין לנו את הכלים, כי עולם הצדק של הקב"ה נמצא גבוה מרחק שנות אור מהתפיסה שלנו.

אפשר לנסות להבין, אפשר לפעמים גם לראות את התוצאה של עונש מידה כנגד מידה, וזה חשוב להבין מה שאנחנו כן יכולים להבין, כדי שנתקן מה שעלינו לתקן. אבל להבין באמת, להבין עד הסוף – אי אפשר, כי מערכת המושגים של הקב"ה, כביכול, זו מערכת מושגים מעולם אחר.

ילדה בת שנתיים נלקחת לטיפול רפואי על ידי אביה החזק והאהוב. הוא משכיב אותה על המיטה, תופס חזק את שני ידיה, והרופא מתחיל לחטט לה בפצע המוגלתי. היא צורחת: "אבא! אבא!" ואבא החזק והטוב פתאום הופך את עורו. לא עונה, לא מתייחס, ולא רק זה, אלא הוא ממשיך להכאיב, באכזריות!

הוא לא יכול להסביר לה מה הוא עושה, למרות שהוא מאוד רוצה להסביר. למה?

כי מה אפשר לעשות, שבעולם המושגים שלה אין שום התחלה של הבנה מה זה פצע מוגלתי, ומה ההשלכות שלו, ומה בכלל הקשר בין הנזק העתידי לבין הפעולה המכאיבה שמתבצעת בה עכשיו. הוא לא יכול להסביר לה, ולכן מה? הוא כואב את כאבה, ובד בבד ממשיך את הטיפול.

"אמר ר' מאיר: בשעה שאדם מצטער, שכינה מה הלשון אומרת? כביכול "קלני מראשי, קלני מזרועי". אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך - קל וחומר על דמם של צדיקים" (סנהדרין פרק ו).

הקב"ה כואב את כאבו של הסובל, כי בעולם הזה באמת הסבל הוא נורא ואיום. אבל בד בבד הקב"ה מעניק את הטיפול המכאיב כל כך, כי הוא מנהל את העולם לפי האמת האמיתית, שהיא מעבר למושגים שלנו מועבר לתפיסה הקטנה שלנו.

הגמרא (ב"ב טז.) מתמצת את פנייתו של איוב אל הקב"ה במשפט אחד, משפט שנשמע חירוף וגידוף: "שמא נתחלף לך בין איוב לאיוב?"

במילים אחרות: איפה הצדק? אתה לא זוכר שאני צדיק, שאני בסדר גמור כלפך? שאני מקפיד על כל המצוות שלך?

והקב"ה מה עונה?

הוא לא מתחיל להסביר לאיוב שגם הוא חוטא, או שיש לו נסיונות וכדומה, אלא הוא עונה לו דבר אחד: אתה בכלל מבין את הנהגתי בכריאה? היית נוכח לצידי כשבראתי את העולם? (פרק לח).

המשפט הזה לא בא להסביר לאיוב את מערכת השיקולים האלוקית, אלא לסדר לו בראש משהו הרבה יותר בסיסי: לפני שתחפש את התשובות, תבין שאין השוואה בין עולם המושגים שלך, לבין עולם המושגים שלי. כשתהיה גדול להבין את סוד הבריאה, את הכח העצום של ההשגחה העליונה, את המחשבה על כל פרט והתכלית של כל מהלך – אז תוכל אולי להבין יותר.

הקב"ה פונה לרעי איוב בטענה: ניסיתם להצדיק את מעשי לפי הבנתכם הפשוטה, הארצית. וזו בדיוק הסיבה שנכשלם, כי לא תמיד אני מובן לפי עיני בשר.

גישה כזאת שמנסה לשפוט הכל במאזני בשר, לפי הבנה שכלית ארצית - מקטינה את מעשיו של הקב"ה, ובעצם מציגה אותו לפעמים כחסר רחמים, רח"ל.

צידוק הדין אמיתי

צידוק הדין אמיתי הוא כזה שבא מנקודת מוצא שהקב"ה טוב ומיטיב אינסופי, גבוה מעל גבוה, ואנחנו לא מבינים אותו. אין לנו ספק שהכל בצדק ובמשפט ונעשה לטובתנו, אנחנו גם מנסים להבין מה שניתן ולתקן מה שאפשר לתקן, אבל הבנה אמיתית – בעולם הזה לא תהיה לנו. "כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם". וזה בסדר. יש לנו אמון בו, גם כשאנחנו לא מבינים אותו.

אין ספק שעלינו לנסות להבין את האמירה של הקב"ה אלינו. היתה כאן אמירה, לא סתם אמירה. היתה כאן צעקה נוקבת ומהדהדת. המכה ניתנה לציבור החרדי, והקב"ה רוצה כאן משהו מהציבור היקר והקדוש שלנו.

עוד תבוא העת לעשיית חשבון נפש ציבורי. אבל לא עתה. כל עוד הכאב מבעבע והמכה מדממת במלוא עוזה – לא עתה הזמן לחיפוש אשמות. כי לפני הכל יש שלב של "וידום אהרן". הדממה שעליה מדבר הפסוק היא בעצם ההבנה שהקב"ה יודע מה הוא עושה, ובעולמו הטוב והמאיר, עולם האמת והצדק, הכל ברור ומובן ואהוב ורצוי, גם אם כאן לא מובן.

גם כאשר נעסוק בחשבון נפש, ונצטרך לעסוק בזאת, בכל מצב ובכל שלב יהיה עלינו לזכור את נקודת המוצא, את ההנחה הבסיסית והיסודית: "חנן ורחום ה', ארך אפים ורב חסד, כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו".

יתן ה' וכל המשפחות השכולות תתנחמנה במהרה בנחמת ציון וירושלים.

להצטרפות לקבלת עלון שבועי במייל, שלח מייל לכתובת: b0548407520@gmail.com

להורדת מאמרים משבועות קודמים, לחץ כאן: <https://baatzatcha.co.il/>